

Пет календара старе Атине

Античка Атина, друштво које дан-данас славимо као једну од најблиставијих и најпродуктивнијих култура Старог века, у своје класично доба користила је паралелно чак пет различитих календара, од којих је сваки имао своју нарочиту сврху, намену, и контекст, као и различит систем рачунања протока времена.

„**Олимпијски**“ календар служио је да се у разуђеном свету грчких полиса разбацаних по Медитерану израчунају тачни датуми одржавања панхеленских светковина, од којих су свакако најважније биле Олимпијске игре, које су се одржавале негде између првог и другог пуног месеца после летње дугодневнице сваке четири године од 776 године п.н.е.

Такозвани „**Сезонски календар**“ (или *παράπλημμα*) повезивао је лунарне циклусе са различитим астрономским (изласком и заласком сазвежђа) и метеоролошким појавама (сезонски ветрови, сушни и кишни периоди, статистичка климатска кретања), и користио се за планирање сетве, жетве, бербе воћа, морске пловидбе, па чак и ратних похода.

„**Грађански календар**“ највише је подсећао на оно што ми данас сматрамо календаром — био је подељен на 12 лунарних месеци који су се *ad hoc* модификовали како не би превише одступали од соларне године и сезонског календара, а основни циљ им је био

уређивање културног живота Атине, пре свега различитих религијских светковина и ритуала.

Наспрам овог, постојао је и „**већнички**“ (тј. „булетички“, „притански“) **календар**, чија је основна сврха било уређење смене председавања државним органима представника десет различитих атинских дема у извршној власти (тзв. притани), а на основу кога су се плаћали порези, исплаћивале плате, финансирали јавни радови, и обрачунавале камате на зајмове. Ова „пританска година“ била је подељена на десет месеци — по један за сваку од десет атинских дема — али је у дугој историји античке Атине варирао, па је број месеци у различитим периодима износио и 11, 12, или 13 месеци.

Најзад, постојао је и чисто астрономски, тзв. „**метонички календар**“ (по астроному Метону из V века п.н.е.), који је нудио математичке механизме усклађивања лунарних циклуса са соларним, а на основу којих су се додавали или одузимали дани у различитим преступним годинама.

Ако се имају на уму чињенице да је овде реч о рачунању времена у само једном од више од хиљаду грчких полиса, да су сви ови различити календари били у употреби практично

истовремено, а да су се њихова међусобна непоклапања (од којих се најважније тицало питања почетка године, које би у идеалним околностима требало да пада на млад месец, и око летње дугодневнице) разрешавала најчешће на потпуно арбитран начин, можете само замислити колико је у античкој Хеллади било тешко мерити време, а самим тим и правити планове послова, одмора, путовања, светковина, и финансијских обавеза – и све то у једном друштву које је кудикамо више од савременог имало свест о различитим временским циклусима природног света – о кретању сунца, месеца, звезда, и другим природним и климатским појавама. **Сваки историчар који је покушао да установи тачан датум неког историјског догађаја нашао се тако на мукама — јер ако тражени дан није фиксиран у односу на неку познату астрономску појаву, попут помрачења сунца или месеца, изузетно је тешко прецизно утврдити на који дан је пао.**

Олимпијски календар омогућавао је да се одреди година (Атињани су такође називали године по архонту који је те године председавао градом), али месеци атинског грађанског календара нису имали фиксно одређено трајање, а месеци булетичког календара су чак знали да мењају редослед, ако би се из било ког разлога десило да две деме замене места у ротацији председавања Већем притана.

Из перспективе наше савремене културе, у којој је Окамова бритва уздигнута на ниво фетиша, овакав један хронолошко-календарски галиматијас делује као ноћна мора, и нема никакве сумње да би „било неупоредиво једноставније“ када би се сви ови различити календарски систему свели на један. Идеалан кандидат за то био би, очигледно, Метонов календар, који се са својим циклусом преступних година веома приближио механизму који нам је познат из Јулијанског календара. Али не само да није постојао политички и културни ауторитет који је био способан да натера грчке полисе да се одрекну увреженог начина рачунања времена (осим по питању система Олимпијада, јер је морао да постоји начин који ће омогућити да се спортисти из свих полиса појаве на играма у Олимпији у исти дан), већ таква политичка воља није постојала ни унутар саме Атине, која се увек поносила својом просвећеношћу и љубављу према разуму.

Једноставно, сви наведени календари су функционисали, сви су били уврежени и добро уходани у специфичној политичкој, културној, религијској, односно економској пракси унутар које су поникли, и нико није осећао нарочиту потребу да их мења, без обзира на

очигледне проблеме које су изазивали. Овај календарски систем је укинут заједно са брисањем последњих елемената атинске државности, отприлике у време када је Рим из републике прерастао у империју, која је својим провинцијама наметала све своје стандарде, па и стандард рачунања времена (**Рим је, како се испоставило, наставио са овом праксом наметања свог календара све до нашег доба**).

Четири календара савремене Србије (и зашто је само један од њих „погрешан“)

Ова слика из античке Атине може некоме да делује екстремно, али она, у ствари, уопште није далеко од наше свакодневице. Свако ко је икада на РТС налетео на емисију „Верски календар“, зна да су у Републици Србији у потпуно равноправној и распрострањеној употреби чак **четири различита календара — међународни и „католички“**

Грегоријански

православни Јулијански

муслимански Хиџретски календар

и

Јеврејски календар

. Ако ставимо на страну чињеницу да је међународни календар у званичној употреби у грађанском, економском, и политичком животу земље, ова четири различита календара, пре свега, врше религијску функцију, омогућујући различитим религијским заједницама у Србији да одреде датуме својих кључних празника, односно, почетак и трајање различитих постова.

Јулијански календар је је вечито предмет поруге, ниподаштавања, позива на укидање, реформу, односно „модернизацију“, он је једини који се вечито проглашава за проблем, не само у очима секуларних грађана, већ чак и у очима једног дела јавности који себе доживљава као православне хришћане.

Ови календари грубо одступају један од другог, будући да користе различиту целестијалну механику за мерење времена. Јулијанска година је незнатно краћа од грегоријанске, па православни црквени календар озлоглашено „касни“ за католичким и протестантским за целих 13 дана. **У тренутку писања овог текста, свет је увелико загазио у 2019. годину, док се православни старокалендарци још увек налазе у 2018. — осим ако не користе византијско рачунање времена, у том случају нова 7527. година почела је већ у септембру прошле године.**

А

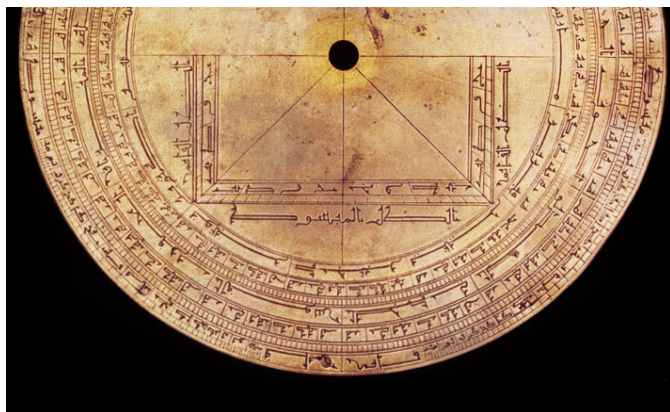
ли ово одступање од две недеље није ништа, када се упореди са друга два календара, које у Србији користи исламска, односно, јеврејска заједница. Исламски календар је у потпуности лунаран, па је хиџретска година отприлике 11 дана краћа од стандардне соларне, што за последицу има да сви муслимански религијски празници наизглед „шетају“ дуж календара, а почетак Рамазана, Курбан Бајрам, па и Нова година, сваке године падају на други грегоријански датум. При томе је и рачунање времена другачије, па наши суграђани муслиманске вероисповести тренутно живе у 1440. години по Хиџри. Јеврејски календар је у основи модификована верзија Метоничког календара поменутог горе, и његова одступања од Грегоријанског календара нису толико драстична, али опет користи сасвим различите месеце сасвим различитог трајања (уз додатак тринаестог месеца сваке преступне године), Нову годину обележава у грегоријанском септембру, а јеврејска заједница Србије тренутно живи у 5779. години од настанка света (anno mundi, AM). Када на то додамо све популарније српске народне календаре којима се у последње време одушевљавају домаћи фолклористи и аутохтонисти, са народним називима месеци и паганским празницима, добијамо шаренило које ни по чему не одступа од оног у старој Атини.

И опет, Јулијански календар је у Србији једини од поменутих који је вечито предмет поруге, ниподаштавања, позива на укидање, реформу, односно „модернизацију“, он је једини који се вечито проглашава за проблем, не само у очима секуларних грађана, већ чак и у очима једног дела јавности који себе доживљава као православне хришћане. Сваке године око Божића и проказане „Српске нове године“ слушамо исте жалопојке о томе како „Срби морају стално да касне“, како „нисмо у стању ни Божић да прославимо као нормалан свет“, како је православни календар „нетачан“, „превазиђен“ и „застарео“.

За српске традиционалисте који не воле када се њихова религијска баштина омаловажава постоји и унеколико ублажена верзија ове приче, која сваке године наглашава како је „један Србин Милутин Миланковић направио најтачнији календар на свету“, и како тај календар користе „друге православне цркве“, како је то у ствари „верзија Јулијанског календара“ (тзв. „неојулијански“), и како „нема никаквог разлога“ да и српска Црква не преузме овај „најтачнији“ (и најсрпскији) календар — и (прећутно се подразумева) „почне да слави Божић кад и сав нормалан свет“.

Шта један календар чини „тачним“

Са једне стране, занимљиво је да никоме никада није пало на памет да муслимане или Јевреје прозива , јер им је календар „нетачан“.

Уосталом, таква опаска би била потпуно апсурдна, јер шта би то значило — да „Рамазан почиње у неком другом месецу“, или да дан Пасхе „није добро израчунат“? Потпуно је очигледно да су ови календари једини ауторитет који установљује када се слави неки исламски, односно јеврејски празник, и да су у том контексту сасвим прецизни и јасни, па самим тим нико не осећа потребу да их мења. Са Јулијанским календаром је прича сасвим другачија, јер он као хришћански календар свој списак великих празника дели са Грегоријанским календаром, па самим тим између њих постоји природна конкуренција и борба за надмоћ, која у великој мери проистиче из чињенице да је Грегоријански календар прогласио један римски Папа, и да је инсистирање на његовој „тачности“ послужило као премиса да се Ватикан још једном у својој историји наметне за врховног судију и арбитра када је у питању култура Западне цивилизације. Презир и повика против Јулијанског календара стога нема превише везе ни са астрономијом, ни са математиком, а понајмање са потребом за било каквом „тачношћу“ — у питању је један од бројних културолошких притисака на српски (и руски) народ да се конформира вредностима и стандардима (прећутно се подразумева „западног“) Света.

Јулијански календар може сметати само неке коме је проблем што се ти празници не поклапају са празницима које обележава Католичка црква, различите протестантске цркве... У том контексту поново искрсава бизарни апел за „тачношћу“ календара, која некако веома лако прераста (ауто)шовинистичке изливе на рачун сопственог народа

Један верник Српске православне цркве нема никакав проблем са Јулијанским календаром, јер он нема никакве везе ни са једном економском или културном делатношћу у којој ступа у контакт са другим народима на међународном плану. „Црквени календар“ му служи да би утврдио на које дане се (и на који начин) пости, када почињу Божићни или Велики пост, на који дан се обележава који светац, и када падају Велики петак и Васкрс. **Функција овог календара је у сваком погледу аналогна функцији Хицретског, или Јеврејског календара, и тиче се искључиво одређивања датума религијских празника. Он може сметати само неке коме је проблем што се ти празници не поклапају са празницима које обележава Католичка црква, различите протестантске цркве, или у ретким случајевима, јер им смета што српски и руски православци не славе Божић, Никољдан или Ћурђевдан у исти дан са Грцима, Бугарима, или Румунима.** У том контексту поново

искрсава бизарни апел за „тачношћу“ календара, која некако веома лако прераста у горе набројане (ауто)шовинистичке изливе на рачун сопственог народа, који, ето, „ни време не зна правилно да израчуна“.

Пре свега, шта уопште подразумева „тачност“ календара, и зашто би ико правио културолошки фетиш од преклапања лунарних циклуса са соларним? Шта је уопште стандард по коме се мери ова „прецизност“? Мерење времена земљиним револуцијама око Сунца је једнако арбитрарно као његово мерење месечевим револуцијама око Земље. **Сунце сваког јутра сванава у друго време, па нам нико због тога не говори да су нам сатови нетачни, нити ико прави проблем око тога што часовник показује друго време у Њујорку, Лондону и Москви.** Уосталом, није ли најпрецизнији календар био баш онај пагански, старословенски, коме је Нова година падала тачно на зимску краткодневницу, баш као што у Иранском календару дан-данас Нова година — Норуз — и њен први месец — Фарвардин — почиње, савршено логично, са првим даном пролећа, 21. марта?

„Божић као у нормалном свету“

Проблем је, дакле, искључиво културне природе, а тиче се опсесивне потребе једног дела наших суграђана да по сваку цену учествују у културном животу Запада, чак и када то нема никакве везе са нашом културом, или традицијама. Ово су најчешће људи који имају, можда чак и сентименталан, али по правилу крајње секуларизован однос према религији и религијским празницима, и којима је наглашено религијски карактер православног Божића и Ускрса, са акцентом на Светој литургији уместо на Деда Мразу и Ускршњем зецу, нешто страно и непријатно.

Код нерелигиозних суграђана се ова нетрпељивост манифестује чак као шовинизам — они не пропуштају прилику да „међународни“, тј. „католички“ Божић обележе честиткама „свима који славе“, да би две недеље касније по правилу отварали – шта друго него полемику о „заосталости“ српске Цркве са њеним „превазиђеним“ календаром.

А чињеница да су Грчка, Бугарска, Александријска, и још неке православне цркве поклекле пред овим комбинованим глобализацијским притиском да „доведу свој календар у ред“ служи као згодан аргумент да се поколебају српски традиционалисти који и даље осећају нелагоду због ове календарске дискрепанције (при томе се згодно заборавља да већина православних хришћана, укључујући ту угледне Московску, Јерусалимску, и Антиохијску патријаршију, као и Свету гору, и даље користе стари календар).

